

Nicolae Iuga s-a născut pe 12 iunie 1953 în Săliștea de Sus, jud. Maramureș. A absolvit Facultatea de Filosofie a Universității din București în anul 1978. A fost profesor la Colegiul Național „Dragoș Vodă” din Sighet, ulterior lector la Universitatea „Babeș Bolyai” din Cluj-Napoca. Doctor în Filosofie. Începând cu anul 2003, Nicolae Iuga este profesor universitar la Departamentul de Științe Socio-Umane al Universității de Vest “Vasile Goldiș” din Arad.

În domeniul filosofiei, Nicolae Iuga este printre primii autori care publică studii asupra ideii de Etică globală (*Projekt Weltethos*), aparținând teologului german Hans Küng. A consacrat în premieră, în literatura de specialitate din România, o prezentare monografică a ideii de cauzalitate emergentă, așa cum aceasta se manifestă în istorie. A mai realizat, tot în premieră, în tratare unitară o Istorie a principalelor idei etice și pedagogice. De asemenea, plecând de la ideea de ansamblu a cărții lui Constantin Noica despre cele *Șase maladii ale Spiritului contemporan*, a elaborat o lucrare de anvergură intitulată *Șapte păcate împotriva Spiritului*. I s-a decernat Premiul „Ion Petrovici” al Academiei Române în anul 2017.

A publicat 20 cărți, dintre care patru în limbile franceză și engleză la prestigioase edituri din Germania. Despre cărțile sale au apărut numeroase comentarii elogioase în presa de specialitate din țară și din străinătate.

NICOLAE IUGA

ESEURI DESPRE SINUCIDERE de la justificări filosofice la interdicții religioase

LIMES
2018

Coperta: DINU VIRGIL

Imaginea copertei: Dieric Bouts, *Hell*

Corectură: IOAN MILEA

Descrierea CIP poate fi consultată pe site-ul
Bibliotecii Naționale a României

© Copyright Editura Limes

Str. Castanilor, 3

407280 Florești, jud. Cluj

Tel. : 0264-544109; 0723-194022

e-mail: edituralimes2008@yahoo.com

www.edituralimes.ro

ISBN 978-973-726-169-7

Cuprins

Introducere.....	7
1. Filosofia despre sinucidere ca manifestare a libertății absolute.....	9
§ Hegesias din Cyrene.....	9
§ David Hume	10
§ Friedrich Nietzsche.....	13
§ Jean-Paul Sartre	18
§ F. M. Dostoievski	22
2. Comportamentul sinucigaș al lui Socrate	25
§ Cum a luat naștere procesul lui Socrate	25
§ Sfidarea tribunalului	31
§ Rigorismul etic absolut care duce la sinucidere.....	36
3. Interdicții religioase privind sinuciderea	41
§ Sinuciderea în mentalitatea diferitelor civilizații.....	41
§ Islamul și teroriștii sinucigași	47
§ Religia și bisericile creștine despre sinucidere	54
§ Ce înseamnă „Înfricoșătoarea” Judecată de Apoi?	64
4. Cauze psihologice	69
§ Despre disperare	69
§ Dragoste și ură la Fromm și Freud	72

§ Falsa socializare și depresia	79
5. Cauze sociale.....	88
§ Nebunia nu poate explica totul în materie de sinucidere	88
§ Cauze sociale	89
§ Sinuciderea din egoism	93
§ Sinuciderea din altruism	96
§ Sinuciderea din anomie	99
6. Câțiva sinucigași celebri din viața cotidiană	102
7. Câteva sinucideri celebre în literatură	114
§ Literatura de ficțiune este mai adevărată decât Istoria	114
§ Suferințele tânărului Werther	117
§ Madame Bovary	119
§ Anna Karenina	123
8. Jonathan Swift și Constantin Noica despre moarte ca binefacere.....	127
§ Nemuritorii lui Swift	127
§ Basmul românesc despre tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte repovestit de către filosoful Constantin Noica.....	135
§ Cum este posibilă o antropologie a Morții?..	143

Introducere

Credem că problema sinuciderii nu ar trebui exclusă din preocupările noastre cotidiene nicidecum, nici în virtutea unei false pudori religioase față de discutarea în public a principiului și nici din cauza caracterului macabru al faptului profan, brut și brutal ca atare. Ba chiar din contră, privind lucrurile din unghiul lui Albert Camus, s-ar putea ca problema să devină mai importantă, în tot cazul mai importantă decât orice problemă abstractă, atâta timp cât noi ar trebui să ne răspundem nouă înșine, în mod onest, la întrebarea dacă viața merită durerea de a fi trăită sau nu.

Sinuciderea, chiar dacă este un fapt marginal al vieții, provoacă de fiecare dată un puternic impact emoțional, psihologic și social. Învățăturile religioase precum și principiile de deontologie medicală dezaprobă mai mult sau mai puțin ferm acest fapt, în numele unor argumente de ordin creaționist. Pe de altă parte însă, în dezbaterile de bioetică câștigă tot mai mult teren ideea dreptului persoanei umane de a muri cu demnitate și fără suferință, ideea acceptării eutanasiei, în numele unor argumente raționaliste. La polul opus față de învățăturile religioase se află reflecțiile filosofice, care justifică sinuciderea ca manifestare a libertății omului de a decide el însuși cu privire la propria sa viață. În eseu de față noi vom prezenta alternativ cele două seturi de argumente contradictorii.

Cititorul nu va găsi în această carte nici condamnarea sinuciderii cu argumente religioase, dar

nici aprobarea ei cu argumente filosofice. Cartea de față nu este o colecție de predici găunoase împotriva sinuciderii, o sermonizare care sună fals, o edificare ratată și o retorică goală de conținut. Pe de altă parte, cititorul nu va găsi aici nici apologia sinuciderii, chiar dacă argumentele unor filosofi prezintă exaltat acest ultim gest funest al omului ca pe o formă de manifestare supremă a libertății ființei umane.

Filosofia despre sinucidere ca manifestare a libertății absolute

§ Hegesias din Cyrene

Primul care a pus problema sinuciderii în sens filosofic a fost un gânditor grec din antichitate, un anume Hegesias din Cyrene, care a trăit pe timpul învățatului rege Ptolemaios Philadelphos (308-246 î.H.). Hegesias făcea parte din Școala lui Aristip, o școală convenționalistă care susținea că nu există nimic drept sau nedrept, cinstit sau necinstit de la natură, ci faptele oamenilor sunt numite astfel numai prin convenție și obicei¹. La concluziile lui cu privire la sinucidere, Hegesias ajunge de la observația că pentru om nu poate exista fericire deplină, deoarece trupul omului este atins de multă suferință, sufletul împărtășește suferințele trupului și se află pradă zbuciumului, iar destinul ne împiedică sistematic să ne realizăm speranțele noastre. Toate acestea stau împotriva fericirii. Deci noțiunea de fericire nu are o consistență reală, iar moartea poate fi ceva de dorit. Viața poate părea folositoare pentru cel prost, dar pentru cel înțelept ea ar trebui să fie indiferentă. Se zice că învățătura lui Hegesias a declanșat în Cyrene un val de sinucideri, ca un fel de „Balena albastră” *avant la lettre*, ceea ce l-a făcut pe rege să interzică cărțile filosofului nostru, să-i închidă

¹ Diogene Laertios, *Viețile și doctrinele filosofilor*, Ed. Academiei, București, 1963, p. 183 și urm.

școala și pe el să-l alunge din cetate. Sigur, libertatea noastră este relativă la condiția noastră ontologică, ceea ce constituie pentru noi un dat. De exemplu, nu putem zbura ca păsările, sau – cum se spune în Evanghelie – nimeni nu poate să-și adauge staturii sale un cot (Lc. XII, 25), dar libertatea noastră are și ea un moment de manifestare absolută atunci când noi, prin sinucidere, ne putem refuza însăși ființa noastră, cu limitările ei ontologice cu tot.

§ David Hume

Acest filosof englez (1711-1776) consideră că numai omul superstițios nu se poate sinucide, că numai superstițiile limitează libertatea omului și îl pot împiedica de la sinucidere². Filosofia este singura învățătură care poate să curețe spiritul uman de viciul superstiției. Există în om o teamă naturală de moarte și o oroare față de acest fenomen, iar superstițiile vin să-i adauge spaime noi. Filosofia le poate reda oamenilor libertatea lor originară, respingând toate argumentele curente împotriva sinuciderii. Dacă sinuciderea este o crimă, aceasta ar trebui să fie o încălcare a îndatoririlor noastre față de Dumnezeu și față de semenii noștri, dar în realitate nu este așa.

Argumentele lui Hume, potrivit cărora sinuciderea nu este o crimă față de Dumnezeu sunt

² David Hume, *Essays On Suicide And The Immortality Of The Soul*, Kessinger Publishing, London, 2010.

următoarele. Dumnezeu l-a înzestrat pe om cu anumite aptitudini și totodată Dumnezeu conduce lumea, dar acțiunea Proniei divine nu este vizibilă imediat. De exemplu dacă o casă ajunge în ruine și se prăbușește, aceasta nu se prăbușește din cauza Proniei divine, ci din vina omului care nu s-a îngrijit de acea casă. Aptitudinile omului sunt opera Creatorului, dar omul are libertatea să le folosească într-un fel sau altul. Așa după cum Dumnezeu lasă legile naturii să acționeze după natura lor, tot așa și oamenii sunt lăsați să acționeze după natura lor, adică după propria lor judecată, în cele mai felurite domenii, putând utiliza aptitudinile cu care sunt înzestrați pentru a se îngriji de nevoile lor și pentru a-și asigura propria fericire. Ce se va întâmpla atunci când un om obosit de viață, doborât de durere fizică sau nefericire, va depăși toate spaimele naturale ale morții și va evada de pe scenă? Să credem oare că va risca indignarea Creatorului său? Își va rezerva Creatorul dreptul de a dispune de viața acestor ființe, fără să o lase în seama legilor naturii și a judecății omenești? Ar fi absurd să credem astfel. Trebuie să observăm că omul inovează permanent în anumite domenii și supune în interesul său legile generale ale naturii. Atunci de ce a dispune liber de propria sa viață ar însemna să impieteze asupra acțiunii Providenței? Dacă ar fi ceva criminal să dispui de propria ta viață, atunci și încercarea de a prelungi viața printr-un comportament prudent, împotriva voinței Providenței, ar fi un gest la fel de criminal ca și scurtarea ei prin sinucidere. Dacă deturnez din cursul ei natural o piatră

care este pe punctul să îmi cadă în cap, atunci eu tulbur cursul naturii și voința Atotputernicului, dincolo de durata vieții care mi-a fost acordată prin legile naturii.

Trebuie să recunoaștem că viața poate fi și nefericită, că poate fi încărcată de durere și de boală, de dezonoare și de sărăcie. Atunci eu pot să mulțumesc Providenței pentru binele de care m-am bucurat deja în viață, precum și pentru puterea care mi-a fost dată de a scăpa de viață de aici înainte, ca de un rău care mă amenință. Supunerea față de Providență pe care o pretind predicatorii, pentru fiecare calamitate care mă afectează, nu exclude deloc abilitatea sau incusința umană, dacă prin intermediul lor eu pot ocoli sau respinge aceste calamități. Dacă viața nu ne aparține și ar fi criminal să dispunem de ea, atunci nici un om nu ar merita titlul de erou sau de martir, pentru faptul că și-a expus în mod conștient propria viață și a pierdut-o. Pe de o parte, nici un om nu ar trebui să aibă puterea Creatorului său de a rupe ordinea din univers, dar pe de altă parte nici un om nu ar avea putere asupra propriei sale vieți, dacă această putere nu i-ar fi fost dată de către Creatorul său.

E o impietate, spune superstiția europeană modernă, să îți pui capăt propriei vieți și să te revolți astfel împotriva Creatorului tău, dar de ce nu ar fi de asemenea o impietate să construiești case, să cultivi pământul sau să navighezi pe oceane, pentru că prin toate aceste acțiuni omul își folosește puterile spiritului său pentru a produce inovații în cursul naturii. Pentru că

toate acțiunile omului sunt egal de inocente sau egal de criminale.

În modernitate, printre cei care au mai pus problema libertății umane ca fiind absolută și au adus în acest sens ca argument posibilitatea omului de a se sinucide, se numără germanul Friedrich Nietzsche (1844-1900) și francezul Jean-Paul Sartre (1905-1980).

§ Friedrich Nietzsche

În cartea sa tipărită cu titlul *Dincolo de bine și rău* (1886)³ abordează problema sinuciderii cu o ironie caracteristică: „Gândul la sinucidere este o consolare puternică, te poate face să treci cu bine peste o noapte proastă” (IV, § 157). Găsim aici manifestarea unui nihilism radical, care depășește atât nihilismul la nivel individual, cât și pe cel al civilizației europene decadente de la sfârșit de veac al XIX-lea.

Nietzsche face apologia sinuciderii dintr-o perspectivă antireligioasă, anticreștină⁴. După părerea lui, creștinismul a degenerat prin *asceză*. Preotul ascetic este „o omidă respingătoare și posomorâtă”⁵, o „specie vrăjmașă vieții”, în contradicție cu vitalitatea care ar trebui să fie proprie vieții. Idealul ascetic își are sursa în

³ Friedrich Nietzsche, *Dincolo de bine și rău*, trad. V. Scoradeț, Ed. Fundației culturale Ideea Europeană, Iași, 2004.

⁴ Vezi și Nicolae Iuga, *Filosofia contemporană despre morală creștină*, Ed. Paralela 45, Pitești, 2002, p. 48 și urm.

⁵ Friedrich Nietzsche, *Despre genealogia moralei*, Ed. Echinoc, Cluj-Napoca, 1993, p. 123 și urm.

instinctul de apărare al unei vieți în degenerare. Civilizația s-a impus prin „îmblânzirea” omului, iar omului domesticit îi sunt proprii ascetismul, morbiditatea, dezgustul de viață, oboseala, dorința sfârșitului. Acest om este un om „bolnav”. Și de când e lumea, oamenii sănătoși sunt separați și trebuie să fie separați de cei bolnavi, deoarece bolnavii sunt o mare primejdie pentru sănătoși. Nenorocirea pentru cei puternici nu vine din partea celor mai puternici decât ei, ci din partea celor slabi. Având în vedere acestea, lucrul de care ar trebui să ne temem cel mai mult îl reprezintă influența dezastruoasă pe care o determină mila față de om. Nenorociții, înfrânții, striviții, debilizatii sufletește sunt cei mai primejdioși, ei sunt cei care subminează viața, otrăvesc încrederea în viață. Creștinismul este o astfel de organizare a luptei celor bolnavi împotriva celor sănătoși. De partea cealaltă, trebuie dusă o luptă susținută pentru a-i feri pe cei sănătoși de a fi contaminați de către cei bolnavi, pentru ca omul superior să nu fie coborât la rolul de unealtă a celui inferior, iar omul superior este cel care are tăria să se sinucidă atunci când acest lucru se impune. Lupta oamenilor superiori înseamnă o luptă împotriva creștinismului, pentru că această religie înseamnă de fapt adunarea și organizarea „bolnavilor”, un veritabil tezaur al mijloacelor de consolare. *Sfințenia* creștină, manifestată prin post și potolirea instinctelor, tendința de a nimici prin înfometare trupul și poftele, este pentru Nietzsche doar un soi de „hibernare”, o trecere pe consumuri minime care să-i permită vieții să subziste,

fără a intra însă în conștiință. Viziunile sihaștrilor sunt taxate de „simple tulburări intelectuale”. La fel, ideea de iubire a aproapelui, bucuria mărunță transformată în regulă, minima superioritate pe care o comportă binefacerea, misiunile de ajutor reciproc ale săracilor și bolnavilor etc. – toate acestea sunt mijloace care duc la înăbușirea sentimentelor vitale, la depersonalizarea omului, la constituirea turmei. Dumnezeu însuși se dovedește a nu fi altceva decât „minciuna noastră cea mai îndelungată”⁶.

Cartea *Anticristul*, ultima pe care Nietzsche a reușit să o elaboreze în toamna anului 1888, înainte ca boala mintală să-l acapareze definitiv, a fost tipărită abia postum, în 1901, și este subintitulată „încercare a unei critici a creștinismului”. Temele sunt în linii mari aceleași ca în *Genealogia moralei*, exprimate însă într-o formă mai vehementă. Creștinismul este etichetat drept o puternică degenerare morală. Mila creștină este numită „cel mai vătămător dintre toate viciile”⁷. Pentru Nietzsche, viața contează ca un instinct de a crește, de a acumula putere, or, omul își pierde din putere când îi este milă. Mila se opune legilor evoluției, selecției naturale, ea îi ține în viață pe ratații de tot felul. Nimic nu este mai nesănătos decât mila creștină. Virtuțile creștine: smerenia, castitatea, sărăcia, sfințenia ar fi adus vieții mai multe prejudicii decât oricare alte erori. Omul este un „animal nereușit”, deoarece s-a lepădat într-un

⁶ Idem, p. 167.

⁷ Friedrich Nietzsche, *Anticristul*, Biblioteca Apostrof, Cluj, 1998, p. 5.